

KAŞIĞIN AIR

HAYRETTİN
ÇİZER

8

YI
E

YIL
GEMİ

İÇİNDEKİLER

Millî Şefin Öğütleri :	Mahir Erkmen
İN ZİBAT :	Sadettin Bayburi
Adanalı Ziya'dan :	Bekir Sıtkı Sencer
Salih Dehşeti'den :	" " "
Bolvadin alaca çeşmesi :	Süleyman Güncer
Evimizin resim ve fotoğraf sergisi :	Hayrettin Çizer
Garbi Anadolunun zenginlikleri :	Hamit Sadî Selen
Millî varlık bakımından sağlık :	Dr. Zeki Yalın

1 Cümhuriyet ve devrimin anlam ve yapımı hakkındaki yazılarla, mahallî tetkikler ve Halkevlerinin giderine uygun yazılara dergimizin sayfaları minnetle açıktır.

2 Münevver geçlerimizin vatanî ve ulusal mevzulara, memleket ve tabiat gözelliklerine ait yazıları için dergimizde yer ayırdık, ilgilerini ve yazılarını memnuniyetle bekleriz.

CİLT : 8. TAŞPINAR SAYI : 79

Afyon Halkevi Tarafından

Her Ayın Ondokuzunda Çıkarılır.

İdare Yeri : Afyon Halkevi.

Mart / 1940

Millî Şefin Öğütleri

Mahir Erkmen

Sevgili millî şefimiz; geçen kış İstanbulda üniversitede söyledikleri mühim nutukta hepimize pek kıymetli bir öğüt vermişlerdir. Çok sayın İnönü bu öğütleriyle o kadar ehemmiyetli bir meseleye temas etmişlerdir ki; bu mesele üzerinde bütün Türk münevverlerinin zaman zaman duraklamaları lâzımdır. Şefimizin sözlerini her fırsattan istifade ederek halkımıza ve kendi kendimize tekrar eder, derin ve geniş manasını şerh ve izah eylessek büyük bir millî vazife yapmış oluruz. Mesele millî ve umumî hayat bakımından da, şahsî hayatımız itibariyle de ehemmiyetlidir.

Hayatta muvaffak olmak için ne yapmak lâzımdır? Bu mevzu üzerinde çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Sadece " çalışmak " , tavsiyesi böyle bir sorguya kâfi cevap olmaktan uzaktır. Gerçi, çalışmanın kıymeti çok büyüktür. İçinde (say) unsuru olmiyan hangi hasıla var? Bir yabancı müellif diyor ki "Çalışmak insanlığın en mühim kanunudur. Bu kanunudan âzade kalmağa teşebbüs eden her insan devamlı ve yüksek seadetlerden mahrum olur. " " Tenbellerin cezalarını hainane surette çekmeğe mecbur olduklarını görmek, çalışanları teşvika yeni bir sebep teşkil eder. " Evet! tenbelliği yüzünden şeref ve haysiyetini kaybetmiş, çoluk ve çocuğunu da kendisiyle beraber acıklı bir sefaletle mahkûm eylemiş bir adamın vaziyetinden daha müessir ve daha belâğ bir surette say dersi verecek ne vardır?

Ancak rastgele çalışmakla, muntazam çalışmak arasında mühim bir fark görülüyor. İş zamanı ile istirahat zamanının mutlaka ayrılması, tayin edilmesi lâzımdır. Bir İtalyan tiyatro muharririnin kendisini masasına iplerle bağliyerek çalışmağa mecbur ettiğini

okumuştum. İş saatlerinde hepimiz bu misali hatırlamalıyız. Kendimizi işimize manevî bağlarla bağlı hissetmeliyiz. Şair B. Mehmet Emin'in şu şekilde başlayan bir manzumesi vardır:

— Kalk gidelim

— Hayır oğlum, Şimdi benim iş vaktim

Bak ben daha ocaktaki demirleri döğmedim.

Eskilerin (Nefsi emmare = Şiddetle emredici nefis) dedikleri içten bir ses, iş zamanlarımızda kalkıp gitmek tavsiye ederse ona « Hayır oğlum, şimdi benim iş vaktim » diye cevap veremeliyiz. Buna mukabil istirahat saat ve günlerinde dinlenmemek zararlı neticeler verebilir. Çalışmanın verimini artıracak yerde azaltabilir. Hafta tatili kanununun esbabı mucibe lâyihasında şu mühim müşahedededen bahsediliyordu: Amerikada haftanın altı gününde çalışarak bir gün istirahat eden işçilerden alınan randeman, yedi gün çalışanların verimlerinden daha fazla imiş. Günlük, haftalık ve senelik istirahatler bilhassa fikren meşgul olanlar için çok mühimdir.

Fakat muntazam çalışmak da kâfi değil. Aynı zamanda metodik (usullü) olarak çalışmak lâzımdır. Mektep talebesinin çalışmasından tutunuz da, maddî ve fikrî bütün iş sahalarında tatbiki elzem olan metodlar vardır. Rasgele okumak ve yazmaktan ziyade bir usul tahtında çalışmak semere verir. Usulün kötüsü, eyisi ve daha eyisi olabilir. Fakat en kötü usul; usulsüz, gelişigüzel, rastgele olanıdır. Yabancı dil öğrenmekte usulün tesirini ne kadar bariz bir surette görüyoruz. Usul; sâyin müsmiriyetini artıran sihirli bir vasıta, az kuvvetle çok hasıla veren maniveldir. Bilgiye ve tecrübeye istinat eden usulün harikalı tesirini meselâ hafıza kanunları nazara alınarak, elin, gözün ve kulağın ayrı ayrı intibaları temin edilerek tertip edilmiş bir öğrenme metodunun feyizli verimi ile pek güzel anliyabiliriz. Eski mektep ile yeni mektebin en mühim farkı usul farkı değildir? Mahalle mektepleri devrinde okuyup yazma bilen adam âdeta âlim bir şahsiyet idi, resmî vesikaların sanat hanesine (okuryazar) kaydı yazılıyordu.

[Öğretme ve öğrenme usulünden bahsederken son günlerde şehrimizde tabedilmiş olan (Desrlere nasıl çalışılır?) isimli bir

broşürü zikretmek isterim. Bu broşürü neşretmiş olan mütetebbi ve değerli muallim B. Ahmet Sami Onur " Talebenin müvaffakiyetsizliği çok vakit nasıl çalışılacağını bilmediğindendir " cümlesile söze başlıyor ve çalışma usulü hakkında 19 öğüt veriyor.]

Tetkik ve tettebbu usullerine riayet yalnız talebe için değil, fikir sahasında çalışan herkes için kıymetli neticeler verebilir.

Büro işlerinde de usulün büyük faydası vardır: Öyle yazıhaneler, kalemler varki çıkardıkları işi yeni usuller tatbiki ile birkaç misli artırmak pekâlâ mümkündür. Yalnız bir misal olarak şunu söyleyebiliriz: Yazı makinalarında metodik bir şekilde on parmakla çalışmadığı için ne kadar zaman boşa gitmektedir.

Usul iktisadî âlemdeki iş ve sanayi hayatında da harikalar yaratıyor:

Taylor isminde çok meşhur bir mühendis, sanayide işçilerin gelişigüzel ve usulsüz olarak çalıştıklarına dikkat etmiş ve yapılan işin daha çabuk ve semereli olabilmesi için çok zaman; âletin ve işçinin yerinde biraz değişiklik yapılması, hareketlerin sayılarak tahlil ve tesbiti ve bunlardan fazla, lüzumsuz olanların hafif kâfi geldiğini hem nazari, hem de ameli şekilde isbat etmiştir.

Taylor, bir çelik fabrikasında bir işçinin vagona yüklettiği font miktarını günde 12 tondan 47 tona çıkarmıştır. Divarcının yerleştirebildiği (120) tuğlayı (350) ye yükseltmiştir. Bisiklet fabrikasında çalışan ve vazifesi bilyaları muayene olan bir işçinin günde muayene edebildiği 1000 bilyayı (3500) e çıkarttığı gibi, yaptığı hataları da üçte bir nisbetinde azaltmıştır. Aşağı yukarı bir hesaplama işin birinci misalde dört misli, ikincide üç misli, üçüncüde üç buçuk misli arttığını görüyoruz. Bu sonuncuda hata da üçten bire iniyor! Bu büyük verimleri aynı işçiler aynı vasıtalarla alıyorlar!

Taylor, bu neticeyi işçilerin çalışmalarına dikkat ederek, ellerinin, kollarının ve vücutlarının her hareketini sayarak âletleri ve eşyayı nereye koyduklarını ve kolaylıkla koyup almak mümkün olup olmadığını tetkik ederek elde etmiştir ve tetkiklerini elinde küçük bir zaman parçasını sayabilen bir kronometre, her hareketin kaç saniyeye mal olduğunu hesap etmek bu hareketlerin başka türlü yapılması şeklinde kazanılabilecek vakti de nazara

- INZIBAT -

(Yeni ahlâksel ve irdesel eğitim vasıtaları)

Sadettin Bayburi

Çocuğun ahlâksel ve irdesel inkişafı ile kemale ermesi iki tarzda temin edilebilir.

1 - İrdesel olmayan tarzdaki çocuk bununla muhitinin ahlâksel telakkilerini, fikir ve emellerini, ahlak ölçülerini haberi olmadan, harici tesire tabi bulunmadan benimser.

2 - İrdesel tarz ise çocuğu eğitimcilerinin tesiri altında bulundurur. Onların eğitimsel tesirile çocuğun irdesini ve duygularını muayyen ahlâksel hedeflere yöneltir. Böylece her iki tarzın gayesi şudur: Çocuk bu iki yolu tesir ve telkinle ahlâksel düstürlara bilerek kendi kennisinin tesiri altında kalarak; yani harici bir zor görmeden riayet etmiş olsun ve zamanın ahlakile tahalluk etsin.

almak suretile yapmıştır. Düşünelim ki her işçinin günde 300 defa israf ettiği birer dakika 5 saat demektir! Çalışmanın ilmi tensikı diye şöhret bulan Taylor sistemi en mâkul (rasyonel) çalışma şeklinin adıdır. İstihsalde elde edilen fazlalık işçinin daha çok çalıştırılması ile değil, ona mâkul çalışma şeklinin talim edilmesi ile husule gelmiştir. Taylor'un hem işi artırdığı, hem de istirahat fasıllarını çoğalttığı fabrikalar vardır.

Bizim iş hayatımızda Taylor sisteminden istifade edeceğimiz yerler yokmudur? yapı işleriyle meşgul olan ustalarımızın, başka illerin ustalarından daha az verimli bir çalışmaları olduğu söyleniyor. Büyük, küçük diğer iş yerlerinde de bu sisteme göre bir tetkik çok faydalı neticeler verebilir. Çiftçimizim çalışma tarzının Taylor usulü ile ilmi bir şekilde tensikı da bahse lâayık bir meseledir.

Bütün bu izahattan sonra şefimizin bize nekadar mühim bir öğüt vermiş oldukları lâayık ile tezahür etmektedir. Aziz İnönü demişlerdi ki: "Bugünkü medeniyette asıl lâzım olan ve bir iki asırdanberi bilhassa ihmal ettiğimiz temel ve hassa; muntazam, metodik, yorulmak bilmeden çalışmak kabiliyetidir,,.

Fakat tam anlamile bu gayeye ancak eğitim alma devresinin sonlarında yetişile bilir. İlk devre ile bu son kemal devre arasında çocuk bir çok devreler yaşar. Bu devreler esnasında eğitimcinin nüfuz ve otoritesine tâbi olmaktan kurtulamaz. Eğitimcinin seçtiği bu ahlâksel ve irdesel eğitim vasıtaları temel itibarile iki kısma ayrılır. Biri çocukta fena temayüllerle menfi itiyatların doğup inkişaf etmesini durduracak vastadır. Diğer eyi ve müsbet temayüllerle arzu ve duyguların inkişafına yardım eden vasıtalar. Bunlardan bazıları çocuğun fiil ve hareketleri üzerinde doğrudan doğruya tesir yaparlar. Bu nevi eğitim vasıtaları, çocuğu eğitimciler tarafından ödenmesi zaruri görülen bazı ödevlerin icrasına alıştırmak gibi bir gaye güder. Çocuk irdesi üzerine doğrudan tesir eden bu terbiye vasıtalarına bugün ki olgun petegoglar çocuğ sevk ve idare namını vermişlerdir. Çocuğun müstakbel idaresini tahkim ve takviye yolunu güden eğitim vasıtalarına da seciye teşkili denilmiştir. Buna varabilmek için okullarda Eğitimsel öğretim ile inzibattan yardım alınacağı müttetifikan kabul edilmiştir.

Eğitimsel vasıtaların kıymeti :

Çocuk şuurunda şiddetle hoş giden ve gitmeyen duygular doğurmak hususundeki elastikiyetleriyle ölçülür. Her canlı ve ruhlu mahluk nahoş tesirlerden nasıl kaçırıyorsa çocuk ta eğitimcinin tarafından beğenilmeyen eğitim üzerinde, yahut kendisinde nahoş duygular bırakan fiil ve hareketleri icradan yavaş yavaş vazgeçer. Ve onları işlememeğe başlar. Bilâkis kendisinde ve muhitindeki insanlar üzerinde hoş tesirler bırakan ahvali daha çok benimsemeye koyulur. Bu eğitim vasıtaları ekseriyetle itiyat kuvvetine dayanır. Bir defa bu tarzda hareket etmeğe şu veya bu istikamette faaliyet göstermeğe alışmış bir fert hep aynı şekilde hareket etmekte devam ve sebat eder. Çünkü aynı fiil ve hareket tekerrür ede ede çocuğun hakiki ve irdesel merkezleri için kolay icra edilir bir hale gelmiştir. Alışmış tarzda hareket ve faaliyetin aksi fiiller ise fertte tabiatile nahoş duygular doğuracaktır. Bununla beraber eğitimsel vasıtalar yalnız duyguya ve iradeye değil, akla da istinat ederse bu vasıtaların fiil ve hareket anında değilse bile daha sonra yani sükunet devresinde fiil ve hareketini mülâhaza ederken çocuğu akla ve mantığa uygun, âdil olduklarına kanaat hasıl ettirecek tarzda olmaları görülür.

ADANA'LI ZİYA'DAN

- 25 -

DERLEYEN

Bekir Sıtkı Sencer.

Talebeye

Marifet tezgahını şöyle kurup
Vatana şanlı hünerler dokuyun
Her ugursuz temele tekme vurup
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

Vatana millete candır mektep
Orada öğrenilir ilmü edep
Bilgisiz âdeme derler merkep
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

Hayrı yoktur yatağında uyurun
Çalışın miğdeyi fenle doyurun
Size her kes o vakit der; buyurun
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

Kıymeti bilgisidir her kişinin
Kimseye hayrı yok altın dişinin
Eri olsun bilerekten işinin
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

Câhil olsa ne kadar da zengin
Pâyesi bilgice karşı engin
Şen olun durmayın öyle singin
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

Azmile el bir edin, hep ileri
Sizi alkışlasın âlem nazarı
Çalışanlar bulur ancak zaferi
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

Sizsiniz memleketin âmâli
Emeli şevketi, istikbali
Kalmasın arsai hizmet hâlî
Ey çocuklar gece gündüz okuyun.

SALİH DEHŞETİ'DEN

DERLEYEN

Bekir Sıtkı Sencer.

KOŞMA

Gönül bir yar sev ki bâğı âlemde
Varup gayrilere yar olmamalı.
Nazîri gelmeyüp nesli âdemde
Hefti kişver icre var olmamalı.

Devr içinde âfet, ehli nezâket,
Gerek melek haslet, sâhip sadâkat.
Rakip ile ülfet, agyarle suhbet
Eyleyüp gönlüme bar olmamalı.

Bir simiber dilber, kameti bâlâ,
Bir ruhleri ahmer, kaşları tuğra,
Bir verdi muattar goncel rânâ.
Gülşeni hüsnünde kar almamalı.

İstignâsı vâfir bir servi reftâr,
Hûblugu pek zâhir, cevri bîmikdar.
İbtidadan âhir gözlere herbâr
Sitemden bir başka kâr olmamalı.

Böyle bir dilberi nâzik - bedenim
Olsa cevrin çeküp açmam dihenim
"Dehşeta,,! bildigim âlemde benim:
Âşık geçinende âr olmamalı.

Bolvadın Alaca eřmesi

Süleyman Göncer

Yurdumuzda tarihî ve mimarî kıymeti haiz eřme pek azdır. Bolvadın kazasında çay caddesinde ve aynı isimdeki caminin karşısında bulunan Alaca eřmesi işte bu neviden az bulunur kıymetli bir abidemizdir.

Selçuk tarzında zikzak bir kordon silme ile süslü ve kesme taştan olan çeşmenin üç lülesi üzerinde beyaz mermerden ve çerçeveli bir zemin üzerine çok kıymetli kitabesi yazılmıştır. ereve içinde üç ve tarih kısmı da ereve üzerine yazılmak suretile dört satırdan ibaret sülüs ve araba olan yazı eynen şöyledir:

- 1 - Emere bi-inřae hazihi-lâynül-cariye fi eyyamı devle
- 2 - Es-Sultanel-âzam Gıyasüddünya ve-ddin Keyhusrev
bin Kılınçarslan
- 3 - El-âbdüzzaif Bayram bin Abdullah Es-Sahibî
ahsen-Allahu hatimetehu
- 4 - Fi Muharrem sene seb'a ve sebîne ve sittemie
(677 H. 1278 M.)

Kitâbeden anlaşıldığına göre eřme hicrî 677 (Miladî 1278) senesinde Gıyasüddin Keyhusrev zamanında ve büyük vezir Sahib Ata Fahreddin Alinin kölelerinden Bayram tarafından yaptırılmıştır.

Bu tarihlerde Sahib Ata Fahreddin Ali; Karaman ogullarının ortaya çıkardığı Cimri deye meşhur bir âsiyi te'dib ile uğraşmıştır. Sahib Ata Ankara civarında Kazova'da asker topliyarak orta anadoluda dağlara kaçan Cimriyi kovalaya kovaleya Barınlıya (Emirdağı Husrev paşa hanı) ve oradan da Yedi kapıya (Emirdağı güneyindeki geçit) geldiklerinde gece Cimriyi Germiyan takımı yakalayıp sabahı Sahib Ata'nın huzuruna getirdiler. Asinin cezası verildi ve oradan aya hareket ettiler.

Selçuk devletinin en son muvaffakiyetleri olan bu yörüyüş tarihi ile eřme tarihinin bir birine pek yakın olmasına bakarak deyebiliriz ki çeşmeyi ve yanındaki mescidi yaptıran Bayram; Sahip

Bolvadın'da Alaca eřmesi

Alaca eřmesinin Tarihî Kitabesi

Evimizin Resim ve Fotograf Sergisi

Hayrettin Çizer.

Bu vâdide atılmış ilk adım olması itibarile Halkevinde açılan resim ve fotograf sergisi, Evin en muvaffak eserlerinden biri sayılmağa şayandır.

Her başlanğıçta olduğu gibi bu işte de aksayan tarafları şüphesiz ki vardır. Olgun bir san'at anlayışıyle bu sergiyi kıymetlen-dirmenin imkânı yoktur. Zirâ; mütekâmil bir san'at anlayışı; ka-relerle büyütülen resmi, Manifaturacı vitrinine yakışan krlentleri ve nihayet âdî kart postal kopyalarını bir eser olarak kabul etmez.

Fakat; meş'um devirlerin bir san'at kerbelâsına döndürdüğü bu güzel yurt parçasında bu günlük bulabildigimiz bunlardır. Pek iptidai de olsa, böyle temiz bir san'at hareketini şükranla karşılamak icabeder. Yarın Cumhuriyetin feyizli gayretleriyle daha mükemmel eserler bulacağımıza imânım vardır.

Memleketimizde değil halk tabakası, hatta münevver tabaka bile henüz san'atı kâfi çerecede anlamış değildir. Halka san'atı sevdirmek, ona san'atın zevkini tattırmak ve aşılamağa lâzımdır. Bu da; sergiler açmak, bol bol eser göstermekle mümkün olur. Halkevi duvarlarını süsliyen rengârenk tovallar; arıları cezbeden çok renli çiçeklere benziyorlar. Bu renkler halkı san'at, muhitine çekiyor. Hakikî bir san'at kıymeti olmasa bile halkı san'at hevesi içine çektiği için bu eserleri taktir etmek lâzımdır.

Ata tarafından yetiştirilmiş değerli bir kumandan (Subaşı) dır.

Bayram'ın hayat ve diğer eserleri hakkında başka malumatımız yoktur. Fakat mufassal Selçuknâmelerde bir az malumat bulunacağını tahmin ediyorum.

Bolvadin belediyesi şükranına değer bir anlayışla bu âbideye gereken değeri vermiş çeşmeyi ve kitâbeyi demir parmaklık içine alarak muhafaza etmek istemiştir.

Garbî Anadolunun Zenginlikleri [*]

Hâmit Sadi Selen

Garbi Anadolu nereleridir? - Dağlar eşiği - İklim hususiyetleri - Nüfus vaziyeti - Tarihi inkişafı - Orman ve maden serveti - Hayvancılık ve ziraat hayatı - Sanayi hareketleri - Münakale vaziyeti - İktisadi inkişafı imkânları. -

Garbî Anadolu Nereleridir?

Orta Anadolu ile Ege havzası arasında çok yüksek olmayan dağlık bir mıntaka uzanır. Şimali Anadolu dağları ile Toros'ların birbirine yaklaştığı yerde bulunan bu arızalı saha aynı zamanda bir su bölümü hattıdır. Şimalde Karadeniz ve Marmara'ya, garpte Ekispozanlar içinde istikbal vadeden istidatlar vardır. Bilhassa resmi anlayışı, renkleri ve portreleriyle Vasıf, cesareti ve sebatile Ali Bozok fazla ümit veriyorlar.

FOTOGRAFLARA GELİNCE:

Mahallisi pek az olmakla beraber fotoğraflar iftihara lâyık eserlerdir. Gönül; bu eserler arasında güzel Afyon'dan da köşeler görmek isterdi. Sergide eserleri teşhir edilen amatörler arasında bilhassa İş Bankası Direktörü B. Hayrettin Ünaydın'ın peysajları ve kompozisyonları başlı başına zevk mahsulü eserlerdir.

Kıymetli hareketleri zabdediş itibarile Rüştü Tiryaki Oğlunun Anıtta "ATATÜRK", ü cidden nefisdir.

Fotograf teknigini çok iyi anladığı muhtelif eserlerle anlaşılan Arif Bekman bilhassa deniz mevzularında çok muvaffak oluyor. Hususî san'at anlayışı ile kıymetlendirdiği alelâde süjeler takdirin fevkındadır.

Yelkenlilerile;

Afyon'a Çanakkale'nin lâtif meltemlerini getiren Refik Karaca'yı bu güzel eserlerinden dolayı tebrik etmemek elden gelmiyor.

Umumiyetle sergiler, birer halk terbiyesi vasıtasıdır. Halk; san'at terbiyesini bu gibi sergilerden alır. Bu iki güzel eserle memleket san'atına hizmet eden Afyon Halkevini candan tebrik ederim. Bu yolda daha verimli hareketler hazırlamasını temenni ederim.

[*] Halkevimizde verilen konfranslar serisinden.

Ege denizine, şarkta da orta anadolu'ya müteveccih mailelere maliktir. Fakat buralar yalnız avarız bakımından değil iklim ve nebat, hatta beşerî ve iktisadî hayat cihetinden de civar mıntikalardan farklıdır. Bu sebeple pek eski devirlerden beri başlı başına bir memleket olarak tanınmıştır.

Bu mıntakaya eski devirlerde FİRİKYA denilirdi. Fakat bu kelime ekseriya siyasî bir tâbir olarak kullanıldığı için zaman zaman civar mıntikalara da şamil olmuştur. FİRİKYA'yı coğrafi bir tabir olarak kullanmak istiyen Strabon da mıntakanın tabii hudutlarını vuzuhla gösterememiştir.

Sonraki devirlerde meselâ 14 üncü asırda Anadolu Beyliklerinin teşekkülü esnasında mıntakaya GERMIYAN ELİ deniliyordu. Fakat bu da siyasî bir tabir olduğundan kastedilen yerler zamanla değişmiştir. Yakın bir devre kadar mıntakanın en büyük merkezi KÜTAHYA olduğundan buralara KÜTAHYA EYALETİ deniliyordu. Fakat bu eyalet de bu mıntakadan başka daha bir çok memleketleri de ihtiva ederdi.

Son zamanlarda burayı tabii bir mıntaka olarak mütalâa etmek istiyen ecnebî coğrafyacılardan FİRİKYA adını kullanmalarına mukabil biz de KÜTAHYA YAYLALARI adını kullanıyorduk. Son nüfuz istatistiklerimizde az çok bu mıntakayı ihtiva eden saha GARBİ ANADOLU adı altında toplanmıştır. Daha münaşip bir ad bulununcaya kadar biz de buraya (Garbî Anadolu Yayılası) veya sadece (Garbî Anadolu) demeyi muvafık buluyoruz.

Mıntakanın en kalabalık şehri Afyon Karahisar olduğuna göre (Afyon havalisi) sözü ile de aynı coğrafi saha anlaşılır. bütün tabii mıntakalar gibi buranın da hudutlarını keskin hatlarla göstermek kabil değildir. Kütahya, Afyon, Isparta, Burdur ve Denizli vilâyetleriyle Eskişehirin bir kısım arazisini ihtiva etmektedir. Takriben 70,000 kilometre kadar bir yer olup bir buçuk milyon nüfusu vardır.

DAĞLAR EŞİĞİ:

Garbî Anadolu arızalı bir yerdir. Vasatî yüksekliği orta anadoludan biraz ziyadedir. Dağların istikameti daha ziyade cenubu şarkiden şimali garbiye doğrudur. Burada iki yüksek, iki de alçak

kısım tefrik edilebilir. Yüksek sahalardan biri Emirdağı, Türkmen dağı üzerinden Domaniç yaylalarına kadar uzanır. vasatı 1500 ilâ 2000 metre irtifaındadır. Bunun garbinde Afyondan Kütahya ve Tavşanlı'ya kadar uzanan çukur saha gelir. Burada vasatı irtifa 1000 metredir. Daha garpte yine fasıllı şekilde bir takım dağlar uzanır ki en yüksek noktasını Murat dağı (2312 M.) Akdağ (2449 M.) teşkil eder. Bu dağların garbinde Uşak, Tire, Çivril, Kula, Çal kademesi bulunur ki buradan Egenin çukur ovalarına geçilir. Bu kademe de vasatı 800 M. yüksekliğindedir. Umumiyetle bu arızala orta anadolu ile Ege havzası arasında bir divar olmaktan ziyade bir eşik karakterini göstermektedir. Bu arızalar tabiat ve beşer hayatı bakımından bir mani teşkil etmezler.

Mıntakanın Jeolojisine gelince; yüksek yerlerde çok kıvrılmış eski tabakalara, alçak yerlerde ufkiyetini muhafaza eden veya az kıvrılmış yeni tabakalara (Neojen), yer yer indifaî kitlelere rastgelinir. Burada arızalar ekseriyetle yükselme neticesi vücut bulmuş, bu sırada vukua gelen yarılmalar da kademelerin, çukur ovaların ve bazı indifaların husulünde müessir olmuştur.

Akar sular umumi avarız istikametini takib eder. Yükselme zamanımıza kadar devam ettiğinden az çok derin vadiler oyulmuştur. Dağlar arasında akar suların taşıdığı taş ve topraklarla örtülmüş dolma arazi de epey bir yer tutar. Aşıntı vadileri iç anadolu'ya nazaran oldukça derindir.

İndifaî sahalarda mintakanın cenubu şarki köşesinde daha geniş bir yer alır. Bunlar yeni devirlere ait indifalardır, buradaki arızalar volkan mahrotlarından ziyade tüflerin aşınması ile meydana çıkmış sert lavlar ve dayklardır. Mıntakanın simali garbi taraflarında da indifai saha genişler.

İKLİM HUSUSİYETLERİ:

İklim bakımından orta anadolu'ya benziyen cihetleri çoktur. Fakat o kadar kurak değildir. Yıllık yağış miktarı 500-600Mmyi bulur, En çok İlkbaharda yağar. Soğukluk ve sıcaklıkta ortadır. En soğuk ay vasatısı 1-2 derece en sıcak ay vasatısı de 23-24 derecedir. Buralara kışın epey kar yağar. Fakat kar bir kaç gün içinde erir. Ançak yüksek dağlarda devamlı kar bulunur. Bazı şiddetli kışlarda yalnız Kütahya'da yollar kapanır. Zaten şimale

doğru gittikçe kışın şiddeti artar.

Nebat örtüsü çukur yerlerde orta anadoluyu, yüksek yerlerde de şimali anadoluyu hatırlatır. Ormanlar bugün yükseklerle çekilmiş vaziyettedir. Bunlar kurak ormanların iyi nümuneleridir. Yakın zamanda harabolmuş veya yanmış ormanların yerinde yenilerinin yetişmeğe başlaması iyi bir muhafaza altında ormanların çoğalacağını bize göstermektedir.

Ekseriyetle çam ve meşe ormanlarıdır. Geniş vadilerde çukur yerlerde ağaçlıklara tesadüf edilir. Diğer yerlerde ağaçlı stepler hâkimdir. İç kısımda ağaçlar çalı halini alır. Şiddetli kışlar dolayısıyla daima yeşil çalılar azalır. Hasılı ormanlara malik olmasıyla orta anadolumdan ayrılan bu mntaka Zeytin ve İncir yetismemesiyle de Ege havzasından ayrılır.

NÜFUS VAZİYETİ:

Mıntakanın dikkate şayan bir tarafı nüfuz vaziyetidir. Takriben 70,000 kilemetre murabbai saha üzerinde birbuçuk milyon nüfus toplanmıştır. Kilemetre murabbai başına 21 kişi düşer. Türkiyenin vasatı kesafeti demektir. Dağlık bir mntakada bu kadar nüfus beklenmezdi. Hatta bundan dolayı yer darlığı hissedilir. Bir kısım halk civardeki mintakalara giderek ziraat ve inşaat ameleliği yapmaktadır. Çalışmağa gittiği yerler kendi memleketine nazaran daha kalabalıktır.

Halkın mühim kısmı köylerde yaşar. Ancak nüfusun yüzde 16 sı şehir ve kasabalarda oturur Şehirler ve kasabalar çok değildir. En büyük merkez Afyon Karahisar olup 25 bin nüfusu vardır. Diğer şehir ve kasabalar 17-18 bin arasındadır. Kütahya, Uşak, Isparta, Denizli bu aradadır.

Bir kısım nüfusun şehirlerde toplanması beklenirdi. Fakat 1927 ve 1935 tahrirleri arasında pek az bir fark vardır. Zamanımızda ekseri Anadolu şehir ve kasabaları büyük bir tahavvul geçirmektedir. Eski münakale şartlarının değişmesi, Tiren ve motörlü vasıtalarla münakalâtın başlaması, iktisadî hayattaki yenilikler şehirlerin bünyesini sarsmış, yeni şartlara göre bir vaziyet alamayan bir çok şehirler sıkıntıya uğramıştır. Bu hal bu mntaka şehirlerinde de görülmektedir.

TARİHİ İNKİŞAF:

Mıntakanın tarihî inkişafı buranın daima hakim ve kuvvetli

unsurlarla sakin bulunduğunu gösterir. Frikyalı'lar Eti medeniyetinin Ege havzasına intikalinde büyük rol oynamışlar ve daima civar mıntikalara hakim olmuşlardır.

Mıntıkanın ilk etrafı coğrafyasını yazan Istrabon buraları mülhak Friky, büyük Friky, dağlık Friky diye kısımlara ayırmaktadır. Bir de Marmara havzasına sokulan küçük Friky vardır ki o bu kısım mevzuunun dışında kalır. Istrabon mintıkanın en büyük şehirlerini Aizanoa (Çavdarhisar), Nakoleia (Seyitgazi), Kütahya, Amorion (Emirdağı), Eumenia (Işıklı), Sinnada (Şuhut), Apamea (Dinar), Laodikeia (Denizli), Antiochia (Yalvaç) olarak gösteriyor. Bu şehirler arasında Aizanei ve yalvaç idari ve dini merkez olarak, Dinarda büyük bir ticaret şehri olarak gösterilmektedir. Sinnada küçük bir merkez olmakla beraber renkli mermer ticareti dolayısıyla büyük bir şöhret kazanmış olduğu zikredilmektedir.

Germiyan oğulları zamanında yani 14 üncü asırda buralar bir refah ve umran devresi yaşamış, bir çok kıymetli tarihi binalar o devre ait bulunmaktadır. Germiyan oğulları yalnız garbî Anadolu'yu değil, Hamit eli, Saruhan, Aydın ve Karesi havalisini de nüfuzları altına almıştı. Kütahya'da başka Afyon, Sandıklı, Uşak, Denizli ve Kula'da Germiyan oğullarına ait eserler vardır. Ticaret hususunda Menderes yolundan istifade eden Germiyan oğulları bir kısım ihraç eşyalarını Ege sahillerine gönderirlerdi. Mıntıkanın eyi bir tarihi yazılacak olursa buraların yalnız iktisaden değil fikir hayatı bakımından da çok yüksek devirler geçirdiğini görürüz. Istrabon Anadolu'nun en yüksek Tıbbiye mektebinin Denizli civarında bulunduğunu söyler. Germiyan oğulları devrinde Edebiyat ve Tıp sahasında iyi kıymetli eserler vücuda getirildiğini biliyoruz.

Tarihta hareketli ve kabiliyetli bir memleket olarak tanıdığımız bu mintıkanın birazda bu günkü iktisadî hayatı, tabii servetleri ve inkişafı kabiliyetleri üzerinde duralım.

— Bitmedi. —

MİLLÎ VARLIK BAKIMINDAN SAĞLIK [*]

Dr. Zeki Yalın

Her milletin medeniyetle sağlığı arasında yakın bir münasebet vardır. Eğer tarihten bu güne kadar gelip geçen ve halâ mevcut olan kültürleri mütalâa edersek bu medeniyetler mevcudiyetlerini muhafaza için daima sağlığa ve sıhhate büyük ehemmiyet vermişler. ister iptidai akvamın olduğu gibi hırafeler ve batıl itikatlarla isterse kılâsik medeniyetlerde olduğu gibi kanun ve nizamlarla ırklarının devam ve bakasını gaye ittihaz edinmişlerdir. Meselâ: Dinî ahkâmdan mevaddı galiza ve idrar gibi maddelerin pis addedilmesi, Domuz etinin menedilmesi, alkollü içkiler içilmesi tâun ve cüzamdan sakınılması Cuma veya Pazar günlerinin tatil addedilmesi gibi. Eski Türk, Yunan ve Roma medeniyetleri gibi kilâsik kavimlerde de halk sağlığına ait (doğru veya yanlış kanaatlarla tatbik edilen) bir çok ahkâm görüyoruz. Daha sebebi ve mahiyeti bilinmediği zamanlarda eski Türklerin Mezopotamya'da sıtmadan korunmak, zer ve sulama için meydana getirdiği muntazam drenaj kanalları bu gün buraları tetkik eden her tarihçiyi hayrete düşürmektedir. Bu gün modernleşen şehirlerimizde en son bilgi ve teknige dayanarak meydana getirdiğimiz su, lâğım tesisatını Bizans ve Romalıların ampirik usûllerle başarmak istediklerini görmekle eski devirlerde bile sağlık işlerinin memleket beka ve idamesi için ne kadar mühim bir mevki işgal ettiğini - anlıyabiliriz. Eski Yunan'lıların - Uesculapiein - sıhhat mabedinin mavkii, ceyyit havası ve su tesisatı bu günün bilgilerine bile uygundur. Eski Türklerin şehircilikte ne kadar ileri gittiklerini bugün mevcut eserleriyle görüyoruz, Cami, Medrese, Şifahane vesaire gibi binâların mevki, manzara ve havası bu günün bazı apartumanlarında bile yoktur. Hipokrat'ın "Hava, Su ve Mahal", adıyla yazdığı kitabında muhitin sağlığa tesiri anlatılmak istenilmiştir. Her ne kadar bu bil-

[*] Halkevimizde verilen konfranslar serisinden.

gilerin bugün yanlış olduğunu anlıyorsak ta bu telâkkiler orta devir nihayetlerine kadar bütün Avrupa'ya hakim olmuştu. Meselâ: Beden ekzersizlerle vücuda ahenktar bir şekil vermenin mucidi Yunan'lılardır.

Milâttan evvel Agustos zamanında Roma'lı mimarların su kemerleri bütün dünyaca meşhurdur. Bunlardan bazıları şehirlere 40 kilometre uzaklardaki dağ yamaçlarından bol ve temiz menba suları getiriyorlardı. Bu sayede bugün ıssız bir çöl olan Afrika ve İspanya sahillerinde vaktile şimdikinden daha çok ve kalabalık bir halk kütlesi yaşayabilmişti.

Hernekadar bugün de Afyon'un suyu 10 kilometre uzaktan geliyorsa da demir borular muntazam su kemerlerinin yapacağı işi beğen mâbelağ yapmakta, hem masrafı ve hemde emeği azaltmaktadır.

Halen Roma'da mevcut ve kullanılmakta olan 4 metro genişlik ve 4,5 metro yükseklikteki (Cloaca Mexima) lâğım kanalı eski Roma'lılardan yadigârdır.

İlk devir medeniyetlerinin harabisinde hangi sebebin daha mühim rol oynadığını tarih bize lâıkiyle anlatmasa da bu medeniyetler sıhhi tesisatın noksanlığı ve salgınlar yüzünden mahvuharap olduğuna dair elimizde kâfi deliller vardır.

Orta devrin karanlık günlerinde - Çünkü bu devir Beşeriyet ve Avrupa için bir felâket devridir - Veba salgınları her istilâ ettiği memlekette halkın dörtte birini helâk ediyor, Diğer bulaşık ve belâlı hastalıklar; sebebi, mahiyeti ve korunulması bilinmediğinden Avrupa'yı kasup kavuruyordu. Bu devirde çiçeğe yakalanmıyanlar pek nadirdi. Bu salgınlar bir biri arkasından mütemadiyen devam edip gidiyor, Cenâbı Haktan gelmiş bir tedib sillesi veya Şeytanî ruhların Hebaseti eseri zanediliyordu. Bu gibi hırafeler tarihte facialara bile sebebiyet vermiştir.

— Bitmedi —

HALKEVLERİNİN ÇIKARDIKLARI DERGİLERİ AŞAĞIYA YAZIYORUZ.

Halkevlerinin Adı	Derginin Adı	Halkevlerinin Adı	Derginin Adı
Halkevleri (Ankara)	Ülkü	İzmir	Fikirler
Adana	Görüşler	Konya	Konya
Afyon	Taşpınar	Manisa	Gediz
Antalya	Türk Akdeniz	Merzifon	Taşan
Bafra	AltunYaprak	Mersin	İçel
Balıkesir	Kaynak	Milâs	Yeni Milâs
Bursa	Uludağ	Muğla	Muğla
Burdur	Burdur	Niksar	Ülker
Denizli	İnaç	Trabzon	İnan
Elâzığ	Altan	Samsun	19 Mayıs
Eminönü	Yeni Türk	Sinop	Dıranaz
Eminönü	Halk Bilgisi Haberleri	Niğde	Akpınar
Gireson	Aksu	Yozgat	Bozok
Isparta	Ün	Kayseri	Erciyeş

ABONE:

Seneliği (120) kuruş Abone için Halkevine baş vurulmalıdır.

İmtiyaz Sahibi : Ahmet Sami Onur.

Neşriyat Direktörü : Yahya Akın.

Basıldığı Yer : Doğan Basımevi - Afyon.

Tayyareye Yardım Edelim !
Çünkü; rahat ve mesut bir vatan, seması
tehlikesiz olan yerdir.

TÜRK TARİH KURUMU

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/800119
DERGİLER TAŞPINAR VII-VIII, 73-79 (1938-1940) Markası:
.MARKASIZ Bulunduğu Yer: Konusu:

